

**Bán Imre: Költők, eszmék, korszakok**  
Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1997, 375 1.

Értékmentés és kegyelet, egy iskolateremtő tudós professzor emlékének őrzése és az irodalomtudomány gyarapítása: mindez együtt vezérelte *Bitskey Istvánt*, amikor összeállította és megszerkesztette, s a Kossuth Egyetemi Kiadót, amikor — a Csokonai Könyvtár immár 11. köteteként — megjelentette *Bán Imre* (1905–1990) posztumusz tanulmánykötetét, *Költők, eszmék, korszakok* címmel. „Jelen kötet — írja bevezető tanulmányában Bitskey István — kizárólag olyan írásokat tartalmaz, amelyek nincsenek benne az *Eszmék és stílusok* (Bp., 1976), ill. *Dante-tanulmányok* (Bp., 1988) címmel megjelent tanulmánygyűjteményeiben, csupán eredeti megjelenési helyükön, különféle folyóiratokban vagy ma már alig hozzáférhető kiadványokban lelhetők fel.” Kétszeresen is hasznos munka volt az „elszórtan” publikált tizenhat tanulmányt közös, „egyszerűjű” kötetben összegyűjtve közreadni. Egyrészt, mert a „különféle folyóiratokban vagy ma már alig hozzáférhető kiadványokban” megjelent írásoknak legtöbbször a feledés jut osztályrészül, Vörösmartyval szólva, rajtuk „a bús feledékenység koszorútlan alakja lebeg”, márpedig azt a koszorút Bán Imre igazán megérdemelte. Másrészt, mivel Bán Imre egyik fő tudományos érdeme a sokoldalúság volt, melyet a most kiadott kötet talán még az *Eszmék és stílusok*nál is jobban érzékeltet, igazolva azt, amit a kötet szerkesztő előszavában megállapít, hogy Bán Imre „a régi magyar irodalom mellett a komparatiztika és az italiánisztika” kiváló tudósa–kutatója is volt.

A sokoldalúság Bán Imre életművében és szóban forgó tanulmányaiban nemcsak a

művelt tudományterületek, de a kutatott témák és az alkalmazott módszerek tekintetében is szembetűnő. A reneszánsz és a barokk — Bán Imre kedvenc korszakai — mellett a felvilágosodás kutatása (de kitekintéssel a húszadik századra is), az irodalomtörténet mellett eszme- és művelődéstörténet, a szövegelmzés mellett korszakértelmezés, költőportrék mellett filozófiai, esztétikai és állambölcséleti kérdések vizsgálata nyűgözi le, készíti csodálatra és töprengésre az olvasót. Noha a bőség zavarában nehéz választani, a recenzens a legizgalmasabb, leginspiratívabb tanulmányoknak azokat tartja, amelyekben a szerző koreszmék és kultúrtörténeti–irodalomtörténeti korszakok kapcsolatát, filozófiai, művészetfilozófiai, államelméleti eszméknek, eszmerendszereknek, hagyományoknak egy kor „uralkodó eszméit”, egy-egy költői életművet vagy irodalmi alkotásokat meghatározó befolyását elemzi, értékeli. A nemzetközi szakirodalomban is releváns az arisztotelizmusnak a reneszánsz esztétikára és „a barokk kor filozófiai gondolkodására” gyakorolt hatását vizsgáló, a reneszánsz kori „chiliasztikus és apokaliptikus hiedelmekről” szóló vagy a jezsuita államelmélet hatalmas tudásanyag birtokában, mégis kivételesen szuggesztív módon bemutató tanulmány.

Bán Imre barokk kutatásai külön méltatást érdemelnek. Nem szabad elfelejtenünk, hogy amikor úttörő barokk-kutatásaiba kezdett, illetve amikor legjelentősebb barokk-tanulmányait írta és *A barokk* című, három kiadást megélt s mindmáig alapműnek számító szöveggyűjteményét szerkesztette, a hivata-

los ideológia elhallgatta, elítélte vagy gyanúval fogadta a barokk kultúrát; s azt sem — mert kortünet-értékű —, hogy a hivatalos álláspontot e kérdésben Tolnai Gábor képviselte. Jórészt Bán Imrének köszönhető, hogy a barokk-kutatások fellendültek Magyarországon, s főként Debrecenben: elég talán az egykori tanítvány és mai utód — több szempontból is örökös — Bitskey István munkásságára utalni.

Az italianista részéről, azt hiszem, nem elfogultság, hanem kötelesség külön elismeréssel adózni Bán Imre italianisztikai műveltségének, munkásságának, „olaszos” tájékozódásának. Itt is érdemes rámutatnunk, hogy a tudós azokban az évtizedekben tette a magyar irodalomtudományban döntő fontosságú hivatkozási alappá Itáliát, az olasz kultúrát, irodalmat, amelyek a legnagyobb jóindulattal sem nevezhetők a magyar italianisztika virágkorának, amelyek igazán nem

bővelkedtek italianisztikai publikációkban, könyvekben, s amikor a debreceni egyetemen — a rákosista időszakra jellemző kultúrpolitikai döntés következtében — megszünt az olasz szak és tanszék. A debreceni italianisztikát ez időben Bán Imre képviselte, joggal utal rá a bevezető tanulmány, az ő szellemi örökségének is köszönhető, hogy a KLTE-n, 1993-tól ismét működik olasz tanszék; s a debreceni italianisták elődei és példaképei között tartják számon a kiváló professzort.

A kötet becsét emeli a Szecső Károly által összeállított bibliográfia és Bitskey István már többször hivatkozott tanulmánya (*Bán Imre életműve és szellemi öröksége*), az eddigi legátfogóbb bemutatása és értékelése egy kimagasló tudományos életműnek, mely ezzel a kötettel lett teljes.

**Madarász Imre**

### **Emlékkönyv Jakó Zsigmond nyolcvanadik születésnapjára**

Szerk. Kovács András, Sípos Gábor, Tonk Sándor,  
Erdélyi Múzeum Egyesület, Kolozsvár, 1996, 606 l.

A történettudomány erdélyi nesztorának, Jakó Zsigmond professzornak 80. születésnapját impozáns kötet kiadásával tették emlékeztetéssé kollegái, munkatársai és tanítványai, erdélyiek és magyarországiak, magyarok és románok, a történettudomány legkülönbözőbb ágainak és rokonterületeinek képviselői. A kötet 42 tanulmányt és két köszöntőt tartalmaz, valamint az ünnepektől tudományos munkásságának teljes bibliográfiáját, 55 év szellemi produktumának listáját, az 1940–1995 közötti évek történetírói teljesítményének kronológiai rendben közölt adattárát.

A kötetet Szabó T. Attila köszöntője vezeti be, amely még a 70. születésnapra készült, csak hogy akkor (1986-ban) nem jelenhetett meg, noha gondolatai maradandó érvényűek, ma is időszerűek. Az azóta eltelt évti-

zed csak megerősítette, hogy Jakó Zsigmond munkásságának legfőbb jellemzője a tudósi alaposág, „az önmagával és másokkal szemben támasztott igényesség, a sokirányú történeti érdeklődés” s az ebből eredő eredményesség, a kiemelkedően gazdag életmű létrehozása. A hetvenéves tudóst annak idején csak külföldön, német nyelven megjelent ünnepi emlékkötet köszönthette (*Forschungen über Siebenbürgen und seine Nachbarn. Festschrift für Attila T. Szabó und Zsigmond Jakó*, hrsg. von K. Benda, Th. Bogyay, H. Glassl, Zs.K. Lengyel, I–II, München, 1987–88.), most viszont, a kedvező irányú politikai változások következtében, kolozsvári impreszummal ellátott reprezentatív tanulmányegyüttes révén hajthat fejet előtte a régió tudományosságára.